

Izabela Urbaniak-Mastalerz¹

SKAZANIA ZA PRZESTĘPSTWO FAŁSZYWYCH ZEZNAŃ W ŚWIETLE ORZECZNICTWA SĄDOWEGO

SENTENCING FOR THE OFFENSE OF FALSE TESTIMONY IN THE LIGHT OF JUDICIAL DECISIONS

Otrzymano: 12.07.2020 Zaakceptowano: 11.10.2020 Opublikowano: 03.12.2020

DOI: 10.5604/01.3001.0014.4886

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Opracowanie przedstawia problemy sądów w przypadku skazań za przestępstwa fałszywych zeznań w świetle orzecznictwa sądowego. Artykuł stanowi zatem prezentację wydanych orzeczeń sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego w zakresie tego przestępstwa, wskazując także na dokonane zmiany w prawie. Autorka podejmuje się próby rozstrzygnięcia problemu w jakich okolicznościach następuje skazanie za przestępstwo fałszywych zeznań zważywszy na dotychczasową linię orzeczniczą Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Wnioski z omówionych zasad skazania za to przestępstwo w oparciu o dostępne statystyki stanowić będą punkt wyjściowy do dokonania oceny.

Słowa kluczowe: fałszywe zeznania, nowelizacja, zmiany w procedurze karnej, załóżenia

¹ Dr adw. Izabela Urbaniak-Mastalerz, adwokat w Bełchatowie, Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie, adiunkt na Politechnice Łódzkiej w Katedrze Integracji Europejskiej i Marketingu Międzynarodowego, autor do korespondencji: Izabela Urbaniak-Mastalerz, e-mail: izaurbaniakmastalerz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3845-8028.

Abstract

The study presents the problems of courts, in the case of sentencing for crimes of false testimony in the light of judicial decisions. The article is, therefore, a presentation of issued decisions of common courts and the Supreme Court in the scope of this offense, indicating the changes made to the law. The author will attempt to resolve the problem of the circumstances in which a false testimony is sentenced for as an offence, given the current case-law of the Supreme Court and common courts. The conclusions of the discussed principles of sentencing for this crime (based on available statistics), will be the starting point for the assessment.

Key words: false testimony, amendment, changes in criminal procedure, assumptions

Wprowadzenie

Dla każdego człowieka powinno być powszechnie wiadomym, że przed sądem i innymi organami należy mówić prawdę. Rzeczywistość jednak jest inna. Zarówno bowiem przed sądami, jak i innymi instytucjami ludzkie potrafią mówić nieprawdę. Ma to jednak ogromne znaczenie dla prawidłowego działania całego systemu wymiaru sprawiedliwości i uprawnionych organów. Fałszywe zeznania świadka mogą mieć ogromny wpływ na wyroki sądu, a więc także i na życie innego człowieka, którego ten wyrok dotyczy. Mimo to jednak wydaje się, że bardzo rzadko (albo też za rzadko) toczą się postępowania karne w sprawie przestępstwa fałszywych zeznań. Powoduje to z kolei niestety poczucie bezkarności wśród opinii publicznej za popełnienie przestępstwa składania fałszywych zeznań.

Celem opracowania jest próba przedstawienia rozstrzygnięcia problemu: w jaki sposób następuje skazanie za przestępstwo fałszywych zeznań w świetle orzecznictwa sądowego. Należy przedstawić sytuacje, w których następują skazania za te czyny oraz okoliczności, gdy skazanie za to przestępstwo nie będzie możliwe.

Wnioski z omówionych zasad karania za przestępstwa fałszywych zeznań stanowiąc będą punkt wyjściowy do dokonania oceny, biorąc także pod uwagę dostępne statystyki.

Zasady odpowiedzialności za przestępstwo składania fałszywych zeznań

Kodeks karny² w art. 233 przewiduje penalizację składania nieprawdziwych zeznań, mających służyć za dowód w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy. Jednakże w takim samym zakresie karane jest także zatajenie prawdy. Szeroko omówione w literaturze przedmiotu³ aspekty odpowiedzialności karnej

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2020, poz. 1444 t.j.) – zwana dalej k.k.

³ Zob. szerzej na temat przestępstwa fałszywych zeznań: S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Czy to koniec sporu dotyczącego kwestii ponoszenia odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań przez sprawcę uprzednio popełnionego przestępstwa? Rzecz o wykładni znamion typu czynu zabronionego z art. 233 § 1a k.k.*, w: *Zmodyfikowane typy przestępstw w teorii i praktyce sądowej*, Warszawa 2017, s. 374–417; T. Stępień, *Rola świadka w prawie karnym*, Toruń 2012, *passim*; K. Sitkowska, *Fałszywe zeznania w teorii i w praktyce*, Warszawa 2011, *passim*; A. Malinowski, *Kłamstwo a fałszywe zeznanie*, „Edukacja Prawnicza” 2014, nr 5, s. 9–12; M. Nawrocki, *Pouczenie jako (nie)zbędny warunek odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 7–8, s. 144–157; M. Sławiński, *Penalizacja złożenia fałszywego oświadczenia majątkowego przez osobę pełniącą funkcję publiczną. Wybrane aspekty dotyczące bezprawności, systematyki przepisów oraz dobra prawnie chronionego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 1, s. 101–126; M. Fingas, *Pozaprocesowy kontakt obrońcy ze świadkiem w procesie karnym*, „Ius Novum” 2015, nr 4, s. 48–65; M. Sławiński, *Znamiona przedmiotowe i podmiotowe przepisów penalizujących złożenie fałszywego oświadczenia majątkowego przez osobę pełniącą funkcję publiczną (wykładnia art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k. oraz art. 14 ustawy antykorupcyjnej)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 4, s. 33–55; A. Bojańczyk, *Uprawnienie do składania fałszywych wyjaśnień – jak długo jeszcze?*, „Palestra” 2014, nr 9, s. 137–143; D. Wąsik, *Wybrane zagadnienia przestępstwa składania fałszywych zeznań przez żołnierzy (art. 233 § 1 k.k.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 4, s. 100–112; A. Dembiński, *Formularze wydawane przez rady gmin – problemy praktyczne*, „Doradztwo Podatkowe” 2014, nr 7, s. 23–24; Z. Kukuła, *Wpływ przestępstwa na akty administracyjne*, „Samorząd Terytorialny” 2013, nr 1–2, s. 137–148; Z. Kukuła, *Przestępstwo składania fałszywych zeznań w orzecznictwie sądowym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2012, nr 1–2, s. 145–158; M. Gubała, *O niektórych proceduralnych aspektach odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbie cywilnej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2012, nr 12, s. 54–66; I. Gierula, *Obrońca a kłamstwo. Uwagi na tle karnoprawnych granic wykonywania obrony*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 9, s. 40–53; M. Bielski, *Wylączenie przestępności składania fałszywych zeznań w związku z przysługującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 3, s. 73–92; D. Gruszecka, *Zasięg prawa do obrony w kontekście odpowiedzialności za fałszywe zeznania*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2010, nr 2, s. 139–162; K. Pachnik, *Przestanki odpowiedzialności karnej biegłego w świetle artykułu 233 § 4 Kodeksu karnego (zarys ujęcia)*, „Prokurator” 2010, nr 3, s. 56–67; M. Pawełek, *Urojone prawo do obrony a odpowiedzialność za fałszywe zeznania*, „Prokuratura i Prawo” 2009,

za składanie fałszywych zeznań wymagają aktualizacji. Przepis ten bowiem został znacznie zmieniony na skutek nowelizacji z 2016 r.⁴ Zmia-

nr 4, s. 152–160; M. Jachimowicz, *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustaw samorządowych*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 102–114; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał izby karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego i prawa wykroczeń za 2008 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2009, nr 1, s. 88–127; A. Pilch, *Status pokrzywdzonego w świetle przepisów art. 233 i 270 Kodeksu karnego*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 8, s. 85–97; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego i prawa wykroczeń za 2007 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 1, s. 118–171; M. Rusinek, *O „prawie do kłamstwa” (artykuł polemiczny)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 4, s. 83–92; M. Jachimowicz, *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy o pracownikach samorządowych*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 6, s. 60–65; L. Wilk, *Aksjologiczne problemy stanu wyższej konieczności*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 11, s. 37–51; J. Czabański, *Prawo do milczenia czy do kłamstwa*, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2008, nr 2, s. 29; P. Dziesiński, *Odpowiedzialność karna za przestępstwo składania fałszywych zeznań (art. 233 k.k.)*, „Prokurator” 2007, nr 3–4, s. 147–159; P. Wiliński, *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień w postępowaniu karnym – artykuł polemiczny*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2, s. 70–75; J. Czabański, *Prawo do milczenia czy prawo do kłamstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 12, s. 35–50; M. Warchoń, *Czy świadkowie mają prawo kłamać*, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2007, nr 8, s. 25; I. Wereśniak-Masri, *Bezpodstawna odmowa złożenia zeznania*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 86–94; Ł. Pohl, *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień przez oskarżonego w polskim postępowaniu karnym – szkic teoretycznoprawny*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 6, s. 38–44; A. Bojańczyk, *„Fałszywa opinia” – co to znaczy*, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2006, nr 4, s. 28; W. Marcinkowski, *Wybrane zagadnienia z praktyki stosowania prawa karnego materialnego i procesowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4, s. 128; M. Kucharczyk, *Pomówienie jako szczególny rodzaj „wyjaśnień” oskarżonego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 4, s. 98; R.A. Stefański, *Zawiadomienie o niepopelnionym przestępstwie w świetle prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10, s. 31–43; M. Czyżak, *Notariusz jako świadek w procesie karnym*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2005, nr 2, s. 22; B. Kurzępa, *Możliwość stosowania podstępów w trakcie przestuchania biegłego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 2, s. 76; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2002 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 2, s. 102; M. Kulik, *Czy bezpodstawne uchylenie się od złożenia zeznania jest zatajeniem prawdy w rozumieniu art. 233 § 1 k.k.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 3, s. 43; B. Kurzępa, *Stosowanie podstępów w toku czynności karno-procesowych. Podstęp w trakcie przestuchania*, „Prokurator” 2002, nr 3–4, s. 15–37; S. Rutkowski, *Udział prokuratora w postępowaniu karnym przed sądem I instancji*, cz. II, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 6, s. 131–156; R.A. Stefański, *Przestępstwo zatajania dowodów niewinności – art. 236 k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 9, s. 40–53; M. Szewczyk, *Kilka uwag dotyczących przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 6 s. 23–27; M. Czekał, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 1, s. 37–48.

⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016, poz. 437).

ny w prawie karnym, spowodowały, że od 15 kwietnia 2016 r. znacznie zwiększono zagrożenie karne za przestępstwo składania fałszywych zeznań lub przedstawiania fałszywej opinii, co – jak się wydaje – miało odstraszać potencjalnych sprawców tego przestępstwa. Istotne jest jednak to, w jaki sposób wprowadzone zmiany miały wpływ dla praktyki prawa, co można sprawdzić za pomocą analizy orzecznictwa sądowego.

1. Nowelizacja art. 233 k.k. z 2016 r.

Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w postanowieniu sygn. akt. I KZP 10/19 z dnia 15 stycznia 2020 r. „Zmiana dokonana ustawą z dnia 11 marca 2016 r., która weszła w życie w dniu 15 kwietnia 2016 r., znacząco przemodelowano przepis art. 233 k.k., dodając do niego m.in. § 1a, spowodowało to zdezaktualizowanie wyrażonego w orzecznictwie stanowiska, według których nie popełnia przestępstwa fałszywych zeznań ten, kto umyślnie składa fałszywe zeznania dotyczące okoliczności, mających znaczenie dla realizacji jego prawa do obrony, nawet wtedy, gdy został pouczone o prawie odmowy odpowiedzi na pytania, jeżeli jej udzielenie mogłoby narazić go na odpowiedzialność karną”⁵. Aktualnie § 1a tego przepisu przewiduje, że zeznawanie nieprawdy lub zatajanie prawdy z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą sprawcy lub jego najbliższemu, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jest to znacząca zmiana, która może przyczynić się do zwiększenia statystyk skazań za przestępstwo składania fałszywych zeznań. Dzięki temu zmieniony został także współczesny paradygmat karania za to przestępstwo.

W tym samym judykacie Sąd Najwyższy stwierdził też, że „uwzględniając redakcję i usystematyzowanie poszczególnych paragrafów art. 233 k.k. stoi na stanowisku, że pouczenie, o którym mowa w art. 233 § 2 k.k. («warunkiem odpowiedzialności jest, aby przyjmujący zeznanie, działając w zakresie swoich uprawnień, uprzedził zeznającego o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznanie lub odebrał od niego przyrzeczenie»), powinno obejmować zarówno treść § 1, jak i 1a – art. 233 k.k.”⁶. Z takim poglądem należy się zgodzić, bo wynika on wprost z przepisów w tym zakresie.

⁵ Postanowienie SN z dnia 15 stycznia 2020 r., I KZP 10/19, Legalis nr 2272428.

⁶ Postanowienie SN z dnia 15 stycznia 2020 r., I KZP 10/19, Legalis nr 2272428.

Wypada także wskazać, że w tym samym postanowieniu Sąd Najwyższy stwierdził, iż „Skoro obecnie ustawodawca tę – niewątpliwie szczególną – sytuację, dotychczas traktowaną w orzecznictwie jako kontratypową, uregulował w przepisie art. 233 § 1a k.k., statuując w nim uprzywilejowany typ przestępstwa składania fałszywych zeznań, to oczywiste jest, że działanie sprawcy składającego fałszywe zeznania w obawie przed grożącą mu odpowiedzialnością karną, nie może być już rozumiane jako działanie w omawianych okolicznościach wyłączających bezprawność takiego zachowania”⁷. Oznacza to, zdaniem SN, że „Nowelizacja art. 233 k.k. wprowadziła jedynie uprzywilejowany typ przestępstwa składania fałszywych zeznań”. Wskazuje to na obowiązek składania zeznań zgodnych z prawdą nawet w razie obawy przed ewentualną odpowiedzialnością karną dla sprawcy lub jego najbliższych. Może to wspomóc organy ścigania w prawidłowym ustalaniu faktów. Warto jednak dodać, że zmiana ta może przeszkodzić sprawcom tego przestępstwa w powoływaniu się na ich obawy przed odpowiedzialnością karną.

W świetle tego stanowiska Sądu Najwyższego, prezentowanego w cytowanym wyżej orzeczeniu, „Od dnia 15 kwietnia 2016 r. daty wejścia w życie ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 437 ze zm.), zachowanie sprawcy składającego fałszywe zeznania (art. 233 § 1 k.k.) w obawie przed grożącą mu odpowiedzialnością karną, które do tej chwili traktowane było jako kontratyp działania w ramach prawa do obrony, zostało stypizowane jako uprzywilejowany typ przestępstwa określony w art. 233 § 1a k.k.”⁸. Zmienia to zatem wcześniejszą filozofię karania sprawców przestępstw fałszywych zeznań, którzy powołują się na składanie nieprawdziwych zeznań w obawie przed grożącą im odpowiedzialnością karną. Może to spowodować większą niż wcześniej obawę przed składaniem fałszywych zeznań. Jednakże kwestia ta pozostaje bardzo istotna i wymaga przeprowadzenia badań aktowych w tym zakresie.

2. Zatajenie prawdy a składanie fałszywych zeznań

Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie rozstrzygał kwestie zatajenia prawdy, która mogła mieć wpływ na wynik sprawy w dowolnej fazie

⁷ Postanowienie SN z dnia 15 stycznia 2020 r., I KZP 10/19, Legalis nr 2272428.

⁸ Postanowienie SN z dnia 15 stycznia 2020 r., I KZP 10/19, Legalis nr 2272428.

przesłuchania świadka. W wyroku z dnia 2 października 2014 r. w sprawie sygn. akt. IV KK 82/14 SN orzekł, że „Czynność sprawcza przestępstwa określonego w art. 233 § 1 k.k. w postaci «zatajenia prawdy» polega na świadomym utrzymaniu przez świadka w tajemnicy okoliczności mogącej mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, zarówno w fazie swobodnej relacji, jak i w fazie odpowiedzi na pytania (art. 171 § 1 k.p.k.), przy czym bez znaczenia pozostaje, że o tę okoliczność świadek nie został zapytany w toku przesłuchania”⁹. Zdaniem SN, bezpodstawne uchylenie się od złożenia zeznania nie jest „zatajeniem prawdy” w rozumieniu art. 233 § 1 k.k.¹⁰ Z kolei w innym orzeczeniu SN orzekł, że „Zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy przez świadka w postępowaniu innym niż sądowe, wypełnia znamię czynności sprawczej przestępstwa określonego w art. 233 § 1 k.k. wtedy, gdy toczy się ono na podstawie ustawy, której przepisy stanowią, że zeznanie świadka służy za dowód w tym postępowaniu, i uprawniają zarazem przyjmującego zeznanie do uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznanie”¹¹.

3. Status podejrzanego a składanie fałszywych zeznań

Wydaje się jednak, że tak samo postrzegane jest w orzecznictwie sądowym składanie fałszywych zeznań przez świadka, który to jest przesłuchany następnie w charakterze podejrzanego. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2019 r. V KK 323/18 sąd ten wskazał, że „Nie ponosi odpowiedzialności karnej na podstawie art. 233 § 1 k.k. osoba, która przesłuchana została w charakterze świadka wbrew wynikającemu z art. 313 § 1 k.p.k. nakazowi przesłuchania jej jako podejrzanego. Oznacza to, że nie odpowiada za przestępstwo osoba, która w ramach jednego postępowania i wskutek nieprawidłowego działania organów procesowych podjętych w tym postępowaniu, niewłaściwie została przesłuchana w charakterze świadka a nie podejrzanego”¹². W orzecznictwie sądowym wielokrotnie wskazywano, że świadek, który występuje w sprawie jako podejrzanym realizuje swoje prawo do obrony. Oznacza to zatem, że składanie przez niego fałszywych zeznań nie jest karalne. Zgodnie

⁹ Wyrok SN z dnia 2 października 2014 r., IV KK 82/14, Legalis nr 1084479.

¹⁰ Uchwała SN (7) z dnia 22 stycznia 2003 r., I KZP 39/02, Legalis nr 55869; wyrok SN z dnia 1 kwietnia 2003 r., IV KK 202/02, Legalis nr 97189.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2004 r., V KK 168/03, Legalis nr 61988.

¹² Postanowienie SN z dnia 4 czerwca 2019 r., V KK 323/18, Legalis nr 1967627.

ze stanowiskiem SN z dnia 12 lutego 2009 r. w sprawie sygn. Akt. III KK 339/08 „Bez względu na ocenę sensowności i skuteczności metody zaprzeczenia, jest oczywiste, że w ten właśnie sposób oskarżony realizuje swoje prawo do obrony. Przyznanie się do faktu sporządzenia pisma, bezsprzecznie zawierającego fałszywe oskarżenie, postawiłoby go w sytuacji, w której musiałby obciążyć się sam o popełnienie czynu zabronionego, a zatem postąpić wbrew zasadzie *nemo se ipso accusare tenetur*”¹³. Wobec czego, w świetle utrwalonej linii orzeczniczej SN, składanie fałszywych zeznań przez świadka, który następnie w tej sprawie jest podejrzanym, skutkuje powstaniem negatywnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k.¹⁴

Ponadto, warto także zaznaczyć, że według poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 6 września 2005 r. WK 18/05 „Stanowi raziącą obrazę art. 6 i art. 74 § 1 k.p.k. skazanie sprawcy za składanie fałszywych zeznań (art. 233 k.k.), gdy w postępowaniu karnym złożył zeznania jako świadek, a następnie występował w nim jako podejrzany czy oskarżony”¹⁵.

4. Pouczenia o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania

Istotną kwestią w przypadku możliwości skazania za przestępstwo fałszywych zeznań stanowią pouczenia organów procesowych. Jak wynika z wyroku SN z dnia 2 kwietnia 2012 r. V KK 437/11 „W świetle treści art. 233 § 3 k.k. – *lege non distinguente* – klauzula niekaralności, o jakiej mowa w tym przepisie znajdzie zastosowanie nie tylko wtedy, gdy brak pouczenia o prawie do odmowy składania zeznań (udzielenia odpowiedzi na pytania) wynika ze świadomego zachowania organu procesowego, ale także wtedy, gdy brak ten stanowi pochodną niewiedzy organu procesowego o okoliczności obiektywnie uzasadniającej dokonanie takiego pouczenia”¹⁶.

¹³ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2009 r., III KK 339/08, Legalis nr 240855.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 22 września 2008 r., IV KK 241/08, Legalis nr 118119.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 6 września 2005 r., WK 18/05, Legalis nr 106972.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 2012 r., V KK 437/11, Legalis nr 490609; zob. też uchwała SN z dnia 19 czerwca 2009 r., SNO 10/09, Legalis nr 266547; wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2006 r., III KK 133/06, Legalis nr 79847; wyrok SN z dnia 6 grudnia 2006 r., IV KK 391/06, Legalis nr 94578.

Sąd Najwyższy już w wyroku z dnia 3 sierpnia 2006 r. III KK 133/06 wskazał, że „Nieodebranie oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej powoduje, iż brak jest ustawowego znamienia strony przedmiotowej przestępstwa określonego w art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k.”¹⁷. Odnosnie doniosłości wcześniejszego pouczenia przez uprawniony organ, Sąd Najwyższy orzekł też w wyroku z dnia 6 grudnia 2006 r. IV KK 391/06, stwierdzając, że „Jeżeli z wypisu protokołu zeznań, złożonych przez stronę postępowania cywilnego wynika, że nie została ona uprzedzona o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań zanim sąd przystąpił do przesłuchania jej jako strony, to ustalenie sądu karnego, że złożyła ona w tym postępowaniu cywilnym fałszywe zeznania jest nieuprawnione”¹⁸.

5. Prawo do obrony a składanie fałszywych zeznań

Warto także wskazać na wyrok SN z dnia 24 maja 2018 r. w sprawie sygn. akt. V KK 434/17, w którym stwierdza się, że „Nie popełnia przestępstwa fałszywych zeznań (art. 233 § 1 k.k.), kto umyślnie składa nieprawdziwe zeznania dotyczące okoliczności mających znaczenie dla realizacji jego prawa do obrony (art. 6 k.p.k.). Prawo do obrony to zawsze prawo do obrony człowieka, a nie jego roli lub statusu w postępowaniu karnym. Dlatego nie można ograniczyć go tylko do sytuacji, gdy oskarżony składa wyjaśnienia, czy do sytuacji, gdy w tym samym postępowaniu występuje on początkowo w charakterze świadka. To, kiedy zostały złożone zeznania świadka i w jakim postępowaniu karnym, jest w istocie obojętne. Istotna jest bowiem tylko ocena, czy składając fałszywe zeznania, osoba ta korzystała z przysługującego jej z mocy Konstytucji prawa do obrony”¹⁹.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2006 r., III KK 133/06, Legalis nr 79847.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2006 r., IV KK 391/06, Legalis nr 94578; zob. też: uchwała SN z dnia 19 czerwca 2009 r., SNO 10/09, Legalis nr 266547.

¹⁹ Wyrok SN z dnia 24 maja 2018 r., V KK 434/17, Legalis nr 1798261; podobnie też wyrok SN z dnia 22 listopada 2012 r., V KK 265/12, Legalis nr 549649; wyrok SN z dnia 30 czerwca 2009 r., V KK 25/09, Legalis nr 216805; postanowienie SN z dnia 22 września 2008 r., IV KK 241/08, Legalis nr 118119; uchwała SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 26/07, Legalis nr 87069, uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, Legalis nr 82060; wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2007 r., IV KK 127/07, Legalis nr 86449; uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, Legalis nr 82060; wyrok SN z dnia 6 grudnia 2006 r., IV KK 391/06, Legalis nr 94578; wyrok SN z dnia 4 lipca 2000 r., WKN 12/00, Legalis nr 150173; wyrok SA Łódź z dnia 19 czerwca 2001 r., II Aka 74/01; Legalis nr

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 października 2012 r. IV KK 99/12 orzekł też o stosowaniu prawa do obrony w postępowaniu o wykroczenia za składanie fałszywych zeznań. W przywołanym judykacie SN stwierdził, że „Brak jest postaw ku temu, by na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenie przyjmować węższy zakres realizacji zasady *nemo se ipsum accusare tenetur* niż ten, który został ukształtowany przez orzecznictwo na płaszczyźnie postępowania karnego. Uznanie doniosłości dla realizacji prawa do obrony już samego faktu popełnienia czynu zabronionego, wypełniającego znamiona wykroczenia, implikuje bezkarność jego sprawcy za przestępstwo składania fałszywych zeznań w zakresie wszelkich informacji składanych organom władzy publicznej, o ile tylko celem składania fałszywych zeznań jest uniknięcie samodenuncjacji”²⁰.

Jak wynika z poglądu Sądu Apelacyjnego, wyrażonego w wyroku SA we Wrocławiu z dnia 6 grudnia 2012 r. II AKa 351/12 – „Prawo do obrony przysługujące sprawcy czynu niezależnie od faktu wszczęcia postępowania i jego stadium, wyłącza nie tylko bezprawność fałszywego zeznania ale również fałszywego oskarżenia innej osoby”²¹. Oznacza to zatem, że sprawca czynu nie tylko może zeznawać nieprawdę ale także fałszywie oskarżać innych, za co nie poniesie odpowiedzialności prawnej.

Zgodnie z tezą, wyrażoną w wyroku SA w Warszawie z dnia 27 lutego 2017 r. w sprawie sygn. akt. II AKa 278/16, „Nakłonienie współosadzonej do składania zeznań dotyczących okoliczności nieprawdziwych, a mających poświadczyć, że oskarżonej nie było w wynajmowanym przez nią mieszkaniu w chwili, w której dokonano zabójstwa, stanowi podżeganie do czynu z art. 233 § 1 k.k. w warunkach art. 12 k.k. Podejmowanie takich działań nie ma nic wspólnego z prawem do obrony, bowiem wykracza poza granice wytyczone prawem”²². Według Sądu Najwyższego: „Podżeganie może być popełnione w formie usiłowania. Skoro podżegacz realizuje własną postać przestępstwa w momencie zakończenia nakłaniania do fałszywych zeznań, to bez znaczenia pozostaje kwestia, czy

54958; odnośnie zeznań w procesie cywilnym i karnym także: wyrok SN z dnia 3 czerwca 2002 r., III KKN 342/99, Legalis nr 57478; wyrok SN z dnia 30 czerwca 2009 r., V KK 25/09, Legalis nr 216805.

²⁰ Wyrok SN z dnia 17 października 2012 r., IV KK 99/12, Legalis nr 981670; podobnie też: postanowienie SN z dnia 21 marca 2001 r., IV KKN 74/01, Legalis nr 59711.

²¹ Wyroku SA we Wrocławiu z dnia 6 grudnia 2012 r., II AKa 351/12, Legalis nr 746877.

²² Wyrok SA Warszawa z dnia 27 lutego 2017 r., II AKa 278/16, Legalis nr 1581245; podobnie także w: wyrok SA Wrocław z dnia 16 listopada 2016 r., II AKa 278/16, Legalis nr 1556323.

faktycznie prowadzone były w tym czasie postępowania, o jakich mowa w art. 233 § 1 k.k. (postępowanie sądowe lub inne postępowanie prowadzone na podstawie ustawy)²³.

Ciekawy pogląd został zawarty w wyroku SA w Katowicach z dnia 8 grudnia 2005 r. II AKa 68/05 odnośnie tego, że „Kwestią pozostaje czy przestępstwem z art. 233 § 1 k.k. jest tylko zeznanie fałszywe w zakresie okoliczności istotnych dla sprawy, czy również w zakresie okoliczności mniej istotnych, a nawet pozostających bez znaczenia i czy podanie nieprawdziwych danych w zakresie personaliów przesłuchiwanego świadka jest okolicznością istotną lub równorzędną. W judykaturze przeważa pogląd, że wszystkie części zeznań świadka należy traktować jednakowo, a fakt, że okoliczności te nie mogą mieć wpływu na rozstrzygnięcie sprawy nie uchyla przestępności czynu, a jedynie, może być brana pod uwagę przy wymiarze kary (§ 5 ust. 1 art. 233 k.k.). Takimi właśnie okolicznościami są między innymi dane osobowe świadka, chociaż w zależności od stanu faktycznego i one mogą nabierać niekiedy znaczenia zasadniczego²⁴. Wydaje się jednak, że pogląd ten się zdezaktualizował wskutek nowelizacji k.p.k. z 2016 r. i § 5 pkt 1 do art. 233 k.k., który stanowi, że Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia, jeśli fałszywe zeznanie, opinia, ekspertyza lub tłumaczenie dotyczy okoliczności niemogących mieć wpływu na rozstrzygnięcie sprawy. Oznacza to zatem, że aktualnie powinno się badać czy nieprawdziwe zeznania były istotne oraz czy miały wpływ na wynik sprawy.

Wypada przywołać też z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2014 r. w sprawie sygn. akt. III KK 348/14, w którym sąd ten stwierdził, że „Przesłuchanie oskarżonego w charakterze świadka następuje z oczywistym naruszeniem art. 313 § 1 k.p.k., jeżeli już wcześniej prokuratorowi prowadzącemu postępowanie przygotowawcze w sprawie był wiadomy dowód, który w sposób dostateczny uzasadniał podejrzenie, że oskarżony popełnił czyn objęty tym postępowaniem. Winien był on zatem niezwłocznie sporządzić postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłosić je oskarżonemu i przesłuchać go już w charakterze podejrzanego. Wadliwe postępowanie organu procesowego w tym zakresie pozbawia podejrzanego podczas tego przesłuchania gwarancji procesowych przysługujących podejrzanemu wynikających z art. 74 § 1 k.p.k. i art. 175

²³ Wyrok SN z dnia 7 września 2004 r., WK 18/04, Legalis nr 122966.

²⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 grudnia 2005 r., II AKa 68/05, Legalis nr 73264.

§ 1 k.p.k., które wprowadzają tzw. pozaustawowy kontratyp. Oskarżony (podejrzany) nigdy nie odpowiada bowiem za występki fałszywych zeznań z art. 233 § 1 k.k. To wyłączenie bezprawności dotyczy również każdych zeznań złożonych w toku przesłuchania w charakterze świadka dotyczących jego zachowania stanowiącego przestępstwo, co jest realizacją prawa do obrony²⁵.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt. IV KK 54/12 zaznaczył też na wyłączenie odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania złożone w charakterze świadka przez skazanego. W wyroku tym SN uznał, że „Skazanie za popełnienie przestępstwa, na okoliczność którego oskarżony słuchany był w charakterze świadka, kiedy miał złożyć nieprawdziwe zeznania, wyłącza możliwość poniesienia przez niego odpowiedzialności karnej za popełniony czyn z art. 233 § 1 k.k., przyjąć bowiem należy, że działał on w warunkach kontratypu ukształtowanego poprzez zagwarantowanie oskarżonemu realnego prawa do obrony w postępowaniu karnym²⁶. Należy jednak zaznaczyć, że mogą być brane pod uwagę okoliczności, na które był słuchany świadek. Istnieje bowiem możliwość słuchania w charakterze świadka osoby na wiele różnych okoliczności. Nie wszystkie te okoliczności muszą być bezpośrednio związane z przedstawionym następnie zarzutem. Powstaje zatem pytanie, jak odnieść się wówczas to tych szeregu nieprawdziwych zeznań na okoliczności nie związane z popełnionym czynem.

6. Pokrzywdzony przestępstwem składania fałszywych zeznań

Sąd Najwyższy w postanowieniu SN z dnia 22 maja 2019 r. w sprawie sygn. akt. V KK 187/19 orzekł, że „W zakresie normy art. 49 § 1 k.p.k. za pokrzywdzonego uznaje się m.in. osobę fizyczną, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Przytaczana definicja ma charakter materialnoprawny. Oznacza to, że fakt naruszenia lub zagrożenia w wyniku przestępstwa, dobra prawnego konkretnej osoby należy odnosić do zespołu znamion przestępstwa (czynu współukarowanego) będącego przedmiotem postępowania, wyznaczających (główny lub uboczny) przedmiot ochrony normą prawną, która została naruszona. Przepis art. 49 § 1 k.p.k. stanowi przy tym, że wskazana relacja musi mieć

²⁵ Wyroku SN z dnia 21 listopada 2014 r., III KK 348/14, Legalis nr 1157472.

²⁶ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2012 r., IV KK 54/12, Legalis nr 490582.

charakter bezpośredni, z czego wynika, iż do kręgu pokrzywdzonych należy tylko ta osoba, której dobro prawne zostało działaniem przestępnym naruszone lub zagrożone wprost, a nie za pośrednictwem godzenia w inne dobro. Powyższe powoduje, że w postępowaniu dotyczącym określonego w przepisie art. 233 § 1 k.k. czynu brak jest pokrzywdzonego (w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k.), a w konsekwencji nie ma również osoby, która na podstawie art. 53 k.p.k. mogłaby działać w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, korzystającego ze statusu strony uprawnionej do wnoszenia zwykłych środków odwoławczych (art. 425 § 1 k.p.k.) oraz nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym kasacji (art. 520 § 1 k.p.k.)²⁷. Jednakże we wcześniejszym orzecznictwie SN zawarte były inne poglądy. Zgodnie z tezą zawartą w postanowieniu SN z dnia 23 kwietnia 2002 r. I KZP 10/02, Sąd Najwyższy orzekł, że „Należy zatem opowiedzieć się za interpretacją, zgodnie z którą dopuszczalne jest przyznanie legitymacji pokrzywdzonego podmiotowi występującemu jako strona w postępowaniu określonym w § 1 art. 233 k.k., tzn. w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy również wtedy, gdy przedstawienie fałszywej opinii «bezpośrednio» dobro prawne tego podmiotu narusza lub mu zagraża, choćby nie naruszało to równocześnie innej normy karnej”²⁸.

Odnosnie do prawnokarnej ochrony dobra wymiaru sprawiedliwości w zakresie przestępstwa składania fałszywych zeznań SN w postanowieniu z dnia 1 kwietnia 2005 r. IV KK 42/05 orzekł, że „Przedmiotem ochrony przepisu art. 233 § 1 k.k., jest szeroko rozumiane dobro wymiaru sprawiedliwości, w szczególności zaś wartość, jaką jest zapewnienie wiarygodności ustaleń dokonywanych w postępowaniu sądowym lub innym postępowaniu przewidzianym w ustawie, a co za tym idzie, ochrona prawidłowości (trafności) wydawanych orzeczeń. Dobrem prawnym bezpośrednio naruszonym lub zagrożonym przez złożenie fałszywego zeznania jest zatem mające zapaść w tym postępowaniu orzeczenie, nie jest nim zaś dobro prawne uczestnika postępowania, w którym zeznanie zostało złożone, chyba że działanie to narusza również inny przepis, chroniący bezpośrednio dobro prawne tej osoby (np. cześć, godność osobistą, mie-

²⁷ Postanowienie SN z dnia 22 maja 2019 r., V KK 187/19, Legalis nr 1922675; zob. też: postanowienie SN z dnia 25 marca 2010 r., IV KK 316/09, Legalis nr 240719; postanowienie SN z dnia 30 października 2003 r., WZ 45/03, Legalis nr 97428; postanowienie SN z dnia 25 marca 2010 r., IV KK 316/09, Legalis nr 240719.

²⁸ Postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 2002 r., I KZP 10/02, Legalis nr 53538.

nie). W tym pierwszym wypadku, do naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego osoby, poprzez złożenie fałszywego zeznania, może dojść jednak dopiero wskutek orzeczenia sądu, a więc w sposób pośredni²⁹. Przywołane orzeczenie wskazywałoby jednak na brak możliwości uznania za pokrzywdzonego składaniem fałszywych zeznań innego uczestnika procesu. Jednakże z takim poglądem nie można się zgodzić w pełni, bo nieprawdziwe zeznania mogą także dotyczyć bezpośrednio innych osób, które to najbardziej są pokrzywdzone działaniem sprawców tego przestępstwa.

7. Pojęcie nieprawdy i kłamstwa

Trzeba także wskazać, że sądy w swoich orzeczeniach próbują także definiować pojęcie „nieprawdy”. Jak wynika bowiem z postanowienia SR w Suchej Beskidzkiej z dnia 29 listopada 2016 r. w sprawie sygn. akt. II Kp 110/16, sąd ten orzekł, że „Nieprawda w rozumieniu art. 233 § 1 k.k. oznacza nieprawdę w sensie subiektywnym, tzn. że zeznanie jest nieprawdziwe, gdy sprawca uświadamia sobie, że kłamie”³⁰. W literaturze utrwalili się poglądy, że kłamstwo oznacza świadome oraz celowe wypowiedanie zdania nieprawdziwego³¹. Podobnie stwierdza Sąd Najwyższy, wskazując, że fałszywe zeznanie polega głównie na eksponowaniu okoliczności nieprawdziwych lub też na świadomym i celowym przemilczeniu okoliczności wiadomych³².

W tym miejscu wypada także przywołać ciekawy pogląd Sądu Apelacyjnego, wyrażony w wyroku SA w Warszawie z dnia 22 sierpnia 2012 r. VI ACa 1306/11 w kwestii odmienności pojęcia niewiarygodnych zeznań świadka od pojęcia składania fałszywych zeznań jako przesłanek ochrony dóbr osobistych. Sąd ten stwierdził, że „Nie jest zasadne każdorazowe utożsamianie ze sobą pojęcia zeznań niewiarygodnych w ocenie sądu orzekającego w sprawie cywilnej z zeznaniem fałszywym w rozumieniu art. 233 § k.k. W przypadku składania zeznań przez świadka dopiero złożenie zeznań subiektywnie nieprawdziwych wyłącza ochronę prawną, z jakiej korzysta świadek i czyni je działaniem bezprawnym w rozumie-

²⁹ Postanowienie SN z dnia 1 kwietnia 2005 r., IV KK 42/05, Legalis nr 69433.

³⁰ Postanowienie SR Sucho Beskidzka z dnia 29 listopada 2016 r., II Kp 110/16, Legalis nr 1650964.

³¹ Zob. Z. Młynarczyk, *Fałszywe zeznania w polskim prawie karnym*, Warszawa 1971, s. 3.

³² Zob. uchwała SN (7) z dnia 22 stycznia 2003 r., I KZP 39/02, Legalis nr 55869.

niu prawa cywilnego uzasadniającym żądanie ochrony dóbr osobistych z art. 24 k.c.³³.

8. Pouczenia o prawie do odmowy składania zeznań

Jak orzekł SN w tezie wyroku z dnia 19 listopada 2015 r. w sprawie sygn. Akt. II KK 212/15 „Jeżeli świadek będący osobą najbliższą dla oskarżonego korzysta z uprawnienia określonego w art. 182 § 1 k.p.k. i składa zeznania odmienne niż poprzednio lub występują inne okoliczności, o których mowa w art. 391 § 1 k.p.k., jest możliwe odczytanie wcześniejszych zeznań tego świadka celem wyjaśnienia sprzeczności, nawet wtedy, gdy zostały one złożone pomimo niepouczenia go o prawie do odmowy zeznań”³⁴.

W tym samym wyroku SN stwierdził też, że „Nie mogą zostać wykorzystane jako dowody w sprawie nie tylko zeznania złożone przez osobę, która skorzystała z przysługującego jej prawa do odmowy ich złożenia, lecz także takie jej wypowiedzi, które zostały złożone przy braku świadomości osoby (...). Od obowiązku poinformowania świadka o uprawnieniu z art. 182 § 1 k.p.k. nie zwalnia nawet bierność profesjonalnego przedstawiciela strony, której praw pouczenie ma dotyczyć (zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 2 lutego 1994 r., sygn. II AKr 248/93, KZS 1994, nr 2, poz. 21), tym bardziej, że przepis art. 191 § 2 k.p.k. wyraźnie zobowiązuje organ procesowy do pouczenia świadka o przysługującym mu prawie do odmowy zeznań”³⁵.

Warto też wskazać, że w cytowanym orzeczeniu SN stwierdził również, że „Określone w art. 182 § 1 k.p.k. prawo do odmowy zeznań przysługuje także świadkowi małoletniemu”, a „niedopełnienie przez organ procesowy wymogów określonych w art. 190 § 1 k.p.k. nie wyklucza uznania danej osoby za świadka. Wyłącza jedynie możliwość pociągnięcia jej do odpowiedzialności za złożenie fałszywych zeznań na podstawie art. 233 § 2 k.k.”³⁶.

³³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 sierpnia 2012 r., VI ACa 1306/11, Legalis nr 740435.

³⁴ Wyrok SN z dnia 19 listopada 2015 r., II KK 212/15, Legalis nr 1361407.

³⁵ Wyrok SN z dnia 19 listopada 2015 r., II KK 212/15, Legalis nr 1361407.

³⁶ Wyrok SN z dnia 19 listopada 2015 r., II KK 212/15, Legalis nr 1361407.

9. Wyłączenia możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej

Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wielokrotnie wskazywał na okoliczności, w świetle których nie można było pociągnąć do odpowiedzialności karnej za przestępstwo składania fałszywych zeznań. Jak stanowi teza wyroku SN z dnia 18 kwietnia 2013 r. w sprawie sygn. akt. II KK 97/13 „Przepis § 6 art. 233 k.k., penalizując składanie fałszywych oświadczeń, zastrzega, iż odpowiedzialność karna wchodzi tu w rachubę tylko wówczas, jeżeli przepis ustawy, w oparciu o którą jest ono składane, przewiduje możliwość jego odebrania pod rygorem takiej odpowiedzialności. Uprawnienie do uprzedzenia o istnieniu odpowiedzialności karnej nie może, w omawianym wypadku, być kreowane w żadnej mierze przez akt rangi podustawowej, lecz ma wprost wynikać z ustawy przewidującej odbieranie danego oświadczenia”³⁷.

Zgodnie z tezą wyrażoną w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2015 r. w sprawie sygn. akt. V KK 225/15 „Tryb wydawania prawa jazdy reguluje ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 155 ze zm.). Jej przepisy nie zawierają upoważnienia organu administracji do odbierania od osób wnioskujących o wydanie prawa jazdy oświadczeń pod rygorem odpowiedzialności karnej za podanie nieprawdziwych danych co do podlegania zakazowi prowadzenia pojazdów mechanicznych. Co prawda, wzór wniosku o wydanie prawa jazdy przewiduje zamieszczenie w nim oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej z art. 233 § 1 k.k., że wobec osoby ubiegającej się nie obowiązuje sądowy zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, ale powinność złożenia oświadczenia w tej kwestii wynika nie z przepisu ustawy, lecz z rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 31 lipca 2012 r. w sprawie wydawania dokumentów stwierdzających uprawnienia do kierowania pojazdami (Dz.U. z 2012 r. poz. 1005 ze zm.). Regulacja ta, zamieszczona w akcie prawnym podustawowym, nie spełnia warunku ustawowej określoności typu przestępstwa (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP i art. 1 § 1 k.k.)”³⁸.

³⁷ Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2013 r. II KK 97/13, Legalis 641395; podobnie też: wyrok z dnia 18 maja 2009 r., IV KK 459/08, Legalis nr 172059.

³⁸ Wyrok SN z dnia 3 września 2015 r., V KK 225/15, Legalis nr 1326448, zob. też: wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., V KK 62/12, Legalis nr 492221.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2012 r. III KK 21/12 wskazał na brak możliwości odebrania „oświadczenia” pod rygorem odpowiedzialności karnej w świetle ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, stwierdzając, że „Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2007 r. nr 70, poz. 473 ze zm.) w ogóle nie przewiduje możliwości odebrania «oświadczenia» pod rygorem odpowiedzialności karnej, jak wymaga tego dyspozycja art. 233 § 6 k.k. W tej sytuacji zawarcie w oświadczeniu «uprzedzenia» o odpowiedzialności karnej z art. 233 k.k. czy ustne tego typu «uprzedzenie» osoby składającej oświadczenie przez urzędnika tego rodzaju skutków prawnych wywoływać nie może”³⁹.

W innym wyroku z dnia 19 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt. V KK 42/12 Sąd Najwyższy rozstrzygał kwestię złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątkowym pod rygorem odpowiedzialności za fałszywe zeznania w świetle ustawy o pomocy społecznej, uznając, że „Wprawdzie ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2004 r. nr 64, poz. 593 ze zm.) w art. 14 zastrzega, że w sprawach nieuregulowanych w niej stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, jeżeli przedmiotowa ustawa nie stanowi inaczej, a art. 75 § 2 k.p.a. przewiduje możliwość odbierania od strony, na jej wniosek, oświadczenia złożonego pod rygorem odpowiedzialności za fałszywe zeznania w wypadku, gdy przepis prawa nie wymaga urzędowego potwierdzenia określonych faktów w drodze zaświadczenia właściwego organu administracji. Jednakże konstrukcja ta nie miała zastosowania do oświadczenia składanego w trybie art. 107 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej, a więc w sytuacji, gdy to pracownik socjalny przeprowadzający wywiad domagał się od rodziny ubiegającej się o pomoc złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątkowym. Oświadczenie oskarżonego nie miało zatem charakteru oświadczenia, które zastępuje urzędowe potwierdzenie określonego faktu w rozumieniu art. 75 § 2 k.p.a. Tym samym, w świetle ówczesnej regulacji, ustawy o pomocy społecznej, nie istniały w trakcie jego składania podstawy prawne do traktowania niezgodnego z prawdą oświadczenia jako fałszywego oświadczenia w rozumieniu art. 233 § 6 w zw. z § 1 k.k.”⁴⁰.

Z kolei w wyroku z dnia 19 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt. III KK 23/12 SN wskazywał na kwestie złożenia nieprawdziwego oświadcze-

³⁹ Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., III KK 21/12, Legalis nr 490667.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., V KK 42/12, Legalis nr 490702.

nia w postępowaniu dotyczącym uzyskania zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych i odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, twierdząc, że „Złożenie nieprawdziwego oświadczenia w postępowaniu dotyczącym uzyskania zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych zgodnie z art. 11 [1] ust. 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. 2007 r. nr 70, poz. 473 ze zm.) nie wyczerpuje znamienia strony przedmiotowej przestępstwa określonego w art. 233 § 1 lub 2 w zw. z art. 233 § 6 k.k.”⁴¹.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 stycznia 2012 r. III KK 431/11 rozstrzygał zakres odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań odnośnie do złożenia nieprawdziwego oświadczenia o wartości sprzedanego alkoholu. W tym orzeczeniu SN stwierdził bowiem, że „Zamieszczenie sformułowania o odpowiedzialności karnej z art. 233 k.k. w formularzu pisemnego oświadczenia o wartości sprzedaży poszczególnych rodzajów napojów alkoholowych nie mogło spowodować skutku w postaci odpowiedzialności karnej sprzedawcy alkoholu, gdyż nie czyni ono zadość wymogowi przewidzianemu w treści § 2 art. 233 k.k., który w myśl art. 233 § 6 k.k. stosuje się odpowiednio do składającego oświadczenie. Do odpowiedzialności za złożenie fałszywego oświadczenia nie wystarcza bowiem okoliczność, że miało ono miejsce w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, ale jeszcze warunkiem niezbędnym jest to, aby przepis ustawy przewidywał możliwość odebrania oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. 2007 r. nr 70, poz. 473 ze zm.), stanowiąca podstawę do złożenia przez sprzedawcę alkoholu przedmiotowego oświadczenia, nie przewiduje natomiast możliwości odebrania takiego oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej. W związku z tym zachowania Aliny S. nie można zakwalifikować jako wypełniającego ustawowe znamiona czynu zabronionego określonego w art. 233 § 6 k.k., gdyż w składzie przedmiotowych znamion czynu zabrakło ustawowego uprawnienia pracownika urzędu

⁴¹ Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., III KK 23/12, Legalis nr 490669; zob. też: wyrok SN z dnia 18 maja 2009 r., IV KK 459/08, Legalis nr 172059; odnośnie ubezpieczenia rolników: wyrok SN z dnia 11 lutego 2009 r., III KK 245/08, Legalis nr 210104; odnośnie do złożenia nieprawdziwego oświadczenia w postępowaniu o nabycie lokalu mieszkalnego od Agencji Mienia Wojskowego: wyrok SN z dnia 18 sierpnia 2005 r., WA 21/05, Legalis nr 71485.

gminy do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia⁴².

10. Przestępstwo składania fałszywych zeznań a inne czyny

Sądy powszechne oraz SN często także rozstrzygały kwestie, związane z występowaniem przestępstwa składania fałszywych zeznań z innymi czynami. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w wyroku SA w Katowicach z dnia 24 maja 2013 r. w sprawie sygn. akt. II AKa 563/12 „Nic nie stoi na przeszkodzie oceniania zachowania polegającego na złożeniu fałszywego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa i złożeniu fałszywych zeznań przez pryzmat kumulatywnej kwalifikacji z art. 238 k.k. i art. 233 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Gdyby zatem zgodzić się z Sądem Okręgowym, że zarzucanych oskarżonemu zachowań nie można traktować jako dwóch odrębnych przestępstw, to koniecznym byłoby uwzględnienie w kwalifikacji prawnej obu wymienionych wyżej przepisów. Przepis art. 233 § 1 k.k. nie oddaje w pełni całej, kryminalnej zawartości czynu⁴³.

Wypada także przytoczyć pogląd Sądu Apelacyjnego wyrażony w wyroku SA w Katowicach z dnia 11 lutego 2013 r. II AKa 268/12 – „Zaprobować należy ten nurt poglądów, z którego wynika, że z uwagi na nieco różne dobra chronione prawem oraz opis poszczególnych typów czynów zabronionych, przepis art. 233 § 1 k.k. jest przepisem szczególnym w odniesieniu do art. 239 § 1 k.k. Tym samym z uwagi na zasadę *lex specialis derogat legi generali* nie można podzielić stanowiska, że złożenie fałszywych zeznań, które jednocześnie realizują cele o jakich mowa w art. 239 § 1 k.k. pozwala na zakwalifikowanie zachowania takiego sprawcy bądź z art. 239 § 1 k.k., bądź też jako realizujące znamiona występku o jakim mowa w art. 233 § 1 k.k. i art. 239 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Tym samym skoro przepis art. 233 § 1 k.k. jest przepisem szczególnym zawierającym własny, odrębny opis zawartego w nim typu czynu zabronionego,

⁴² Wyrok SN z dnia 20 stycznia 2012 r. III KK 431/11, Legalis nr 471146.

⁴³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 24 maja 2013 r., II AKa 563/12, Legalis nr 750481; zob. też wyrok SA Warszawa z dnia 20 maja 2013 r., II AKa 129/13, Legalis nr 1049055; wyrok SA Katowice z dnia 23 marca 2011 r., II AKa 468/10, Legalis nr 373824; zob. też: wyrok SN z dnia 13 listopada 2002 r., V KK 43/02, Legalis nr 57436; odnośnie postaci utrudniania postępowania karnego w aspekcie fałszywych zeznań zob. również: wyrok SA Łódź z dnia 29 stycznia 2002 r., II AKa 255/01, Legalis nr 63351.

to właśnie ten przepis jest jedyny i wystarczający do oceny prawnej zachowania sprawcy, w tym też osoby nakłaniającej lub usiłującej podżegać inną osobę do złożenia fałszywych zeznań. Podkreślenia wymaga fakt, że tak z materialnego jak i procesowego punktu widzenia tolerowany przez sąd może być jedynie etyczny i zgodny z prawem sposób obrony, a co za tym idzie nakłanianie przez sprawcę innej osoby do zmiany uprzednio złożonych zeznań, które fałszywie odzwierciedlały przebieg inkryminowanego zdarzenia, jednostronnie wspierające interes procesowy sprawcy konkretnego przestępstwa, niekorzystnie narażając podżeganego na odpowiedzialność karną z art. 233 § 1 k.k., za taki sposób obrony uznany być nie może i nie odzwierciedla on tym samym istoty tzw. autopolecznictwa, generując jednocześnie odpowiedzialność karną podżegacza z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k., a w przypadku, gdy podżegany odstąpił od złożenia fałszywych zeznań – z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k., art. 46 § 1 k.k. Niewątpliwie naprawienie szkody o jakiej mowa w art. 46 § 1 k.k. z natury rzeczy winno spełniać swą funkcję kompensacyjną, jednak nie może sądowi umknąć z pola widzenia, iż jest to głównie środek penalny, co sprawia, że przy kształtowaniu jej wysokości niezależnie od rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa, należy uwzględnić warunki osobiste oskarżonego, w tym też możliwości materialne, pozwalające na stosowne miarkowanie takiego środka⁴⁴.

Sąd Najwyższy w tezie postanowienia z dnia 23 września 2008 r. I KZP 18/08 wskazał na kumulatywną kwalifikację przy przestępstwie przedstawienia sfałszowanej opinii biegłego⁴⁵ i poświadczenia nieprawdy, stwierdzając, że „Między przepisami art. 271 § 1 k.k. oraz art. 233 § 4 k.k. może zachodzić stosunek krzyżowania, prowadzący do kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy – art. 11 § 2 k.k.”⁴⁶. Zdaniem SN wyrażonym w wyroku SN z dnia 9 kwietnia 2008 r., IV KK 501/07 „Odpowiedzialność na podstawie art. 233 § 4 k.k. nie zależy od tego, czy fałszywe ustalenie faktyczne zawarte w opinii mogło mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy”⁴⁷. Oznacza to, że wszelkie kwestie zawarte w opinii biegłego powinny być

⁴⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 11 lutego 2013 r., II AKa 268/12, teza 2, Legalis nr 735419.

⁴⁵ Zob. szerzej odnośnie roli biegłego i świadka: I. Urbaniak-Mastalerz, *Między biegłym a świadkiem, czyli o roli specjalistów w procesie karnym*, „Państwo Prawne” 2018, nr 1 (8), rok wyd. VIII, s. 202–215.

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 23 września 2008 r., I KZP 18/08, Legalis nr 107330.

⁴⁷ Wyrok SN z dnia 9 kwietnia 2008 r., IV KK 501/07, Legalis nr 118528.

prawdziwe. Jednakże nowelizacja art. 233 k.k. w dodanym § 4a wprowadziła możliwości nieumyślnego działania sprawców oraz konieczność zweryfikowania narażenia na istotną szkodę interesu publicznego.

Warto także wskazać na okoliczności sprostowania nieprawdziwych zeznań, o czym mowa w art. 233 § 5 k.k. Sąd Najwyższy w tezie postanowienia z dnia 25 listopada 2010 r. IV KK 178/10 wskazał, że „Sprostowanie fałszywych zeznań (oskarżeń), w rozumieniu art. 233 § 5 pkt 2 k.k., może nastąpić zarówno w sprawie, w której zeznania (oskarżenia) te zostały złożone, jak i w toku innej sprawy, w tym też tej wszczętej przeciwko sprawcy o fałszywe zeznania (oskarżenia), o ile tylko spełniony będzie warunek temporalny⁴⁸. Oznacza to zatem, że istotny w tym zakresie jest czas, w którym następuje sprostowanie zeznań.

Zgodnie z tezą wyroku SN z dnia 19 maja 2010 r. V KK 89/10, w ramach składania fałszywych zeznań, o których mowa w art. 233 k.k. dochodzi podczas postępowania sprawdzającego. Sąd Najwyższy w przywołanym judykacie stwierdził, że „Postępowanie sprawdzające prowadzone na podstawie art. 307 k.p.k., w ramach którego przewidziano możliwość przesłuchania jako świadka osoby zawiadamiającej o popełnieniu przestępstwa (§ 3 tego przepisu), jest postępowaniem przewidzianym przez ustawę w rozumieniu art. 233 § 1 k.k.”⁴⁹. Wskazuje to, że odpowiedzialność karną można ponieść także za mówienie nieprawdy w zawiadomieniu o popełnionym przestępstwie oraz w postępowaniu sprawdzającym.

Odnośnie braku podstaw do łącznego prowadzenia spraw o fałszywe zeznania w kwestii innej sprawy Sąd Najwyższy wypowiedział się w wyroku z dnia 21 stycznia 2008 r., III KK 403/07: „Złożenie fałszywych zeznań przez osobę przesłuchaną w charakterze świadka w postępowaniu dotyczącym przestępstwa popełnionego przez innego sprawcę jest odrębnym przestępstwem, zatem nie zachodzi związek, tym bardziej «ściśły», między tymi przestępstwami, uzasadniający połączenie spraw we wspólnym postępowaniu”⁵⁰.

⁴⁸ Postanowienie SN z dnia 25 listopada 2010 r., IV KK 178/10, Legalis nr 412579.

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 19 maja 2010 r., V KK 89/10, Legalis nr 385396.

⁵⁰ Wyrok z dnia 21 stycznia 2008 r., III KK 403/07, Legalis nr 99004.

11. Strona podmiotowa przestępstwa fałszywych zeznań

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 maja 2010 r. II KK 274/09 zaznaczył też, że „Dla przypisania przestępstwa z art. 233 § 1 i 6 k.k. obok wykazania obiektywnie istniejących warunków do rozeznania obowiązku poddanego reżimowi odpowiedzialności karnej, niezbędne jest również udowodnienie strony podmiotowej i to w postaci winy umyślnej. Inaczej mówiąc, to oskarżyciel musi zaprezentować dowody potwierdzające, że składający zeznanie czy oświadczenie nie tylko ma możliwość ustalenia okoliczności, które powinien ujawnić, ale również ma świadomość, iż zataja znane mu okoliczności podlegające umieszczeniu w stosownym oświadczeniu”⁵¹. Kwestia wykazania umyślności działania sprawców tego przestępstwa może być jednak wysoce utrudniona bez użycia wariografu⁵².

Warto także wskazać na tezę postanowienia NSA z dnia 26 listopada 2008 r. II FZ 509/08, gdzie sąd ten orzekł, że „Przestępstwo składania fałszywych zeznań, o którym mowa w art. 233 § 1 k.k., zostaje popełnione wtedy, gdy osoba składająca zeznania została prawidłowo pouczona o odpowiedzialności za składanie fałszywych zeznań, zdawała sobie sprawę z tego, iż mówi nieprawdę i miała zamiar zeznać nieprawdę. Nie oznacza to zatem, iż wydanie wyroku uniewinniającego od zarzutu składania fałszywych zeznań uniemożliwia uznanie ich za niewiarygodne w postępowaniu podatkowym. Zadaniem sądu administracyjnego jest natomiast skontrolowanie, czy ocena ta przeprowadzona została zgodnie z normami prawa procesowego oraz z zachowaniem określonych reguł tej oceny”⁵³.

Ciekawy także pogląd został zawarty w postanowieniu NSA (N) z dnia 10 września 2008 r. II GZ 214/08 odnośnie do braku możliwości podpisania przez pełnomocnika oświadczenia o znajomości treści art. 233 § 1 k.k. Sąd w tym orzeczeniu uznał, że „Umieszczenie na formularzu wniosku o przyznanie prawa pomocy oświadczenia o znajomości treści art. 233 § 1 Kodeksu karnego statuującego przestępstwo fałszywych zeznań nie może być podpisane przez pełnomocnika”. W tym samym judykacie sąd orzekł, że „Wniosek o przyznanie prawa pomocy jest oświadczeniem

⁵¹ Postanowienie SN z dnia 13 maja 2010 r., II KK 274/09, Legalis nr 389770.

⁵² Zob. szerzej na ten temat: I. Urbaniak-Mastalerz, *Badanie umyślności przestępstwa składania fałszywych zeznań*, w: *Współczesna przestępczość i patologie społeczne z perspektywy interdyscyplinarnych badań kryminologicznych*, red. E. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz, D. Dajnowicz-Piasecka, Warszawa 2017, s. 255–267.

⁵³ Postanowienie NSA z dnia 26 listopada 2008 r., II FZ 509/08, Legalis nr 822302.

wiedzy, a nie woli, a oświadczenia w nim zawarte składane są pod rygorem odpowiedzialności karnej”⁵⁴.

12. Skazanie za przestępstwo fałszywych zeznań jako przesłanka wznowieniowa

Trzeba również zaznaczyć, że w świetle utrwalonej linii orzecznictwa sądowego skazanie za przestępstwo fałszywych zeznań może zostać przesłanką wznowieniową postępowanie. Już w postanowieniu SA w Gdańsku z dnia 16 maja 2001 r. II AKo 9/01 sąd ten orzekł, że „Złożenie fałszywych zeznań stanowi występki przewidziany w art. 233 k.k., a nakłanianie, czy – jak skazany twierdził – «zmuszanie» do składania fałszywych zeznań stanowi występki określony w art. 245 k.k. Tym niemniej, aby skutecznie ubiegać się o wznowienie postępowania w oparciu o podstawę dotyczącą przestępstwa, którego dopuszczono się w związku z postępowaniem «głównym», a więc w oparciu o przepis art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. konieczne jest spełnienie warunku określonego w art. 541 § 1 k.p.k. Przewiduje on, że «czyn, o którym mowa w art. 540 § 1 pkt 1, musi być ustalony prawomocnym wyrokiem skazującym, chyba że orzeczenie takie nie może zapaść z przyczyn wymienionych w art. 17 § 1 pkt 3–11 lub w art. 22 k.p.k.» Prosty zabieg polegający na powołaniu się, iż oto po wydaniu prawomocnego wyroku świadek deklaruje złożenie zeznań odmiennych od złożonych w toku postępowania głównego, nie może prowadzić do omijania niewątpliwie trudniejszej i bardziej złożonej podstawy wznowienia postępowania przewidzianej w art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. na rzecz uruchamiającej praktycznie ponowne postępowanie podstawy przewidzianej w pkt 2 tego przepisu. To nie w postępowaniu prowadzonym w trybie przepisów rozdziału 56 k.p.k. sąd powinien rozważać, które z odmiennych zeznań świadków były wiarygodne, a które niewiarygodne, a kwestia ta powinna być rozstrzygnięta prawomocnym orzeczeniem. Odmienna interpretacja podstaw *propter nova* i *propter falsa* prowadziłyby do zupełnie nieuzasadnionego rozszerzania funkcjonowania wyjątkowej przeciw instytucji, jaką jest wznowienie postępowania, destrukcyjnie wpływając również na fundamentalną kwestię pewności prawomocnych orzeczeń”⁵⁵.

⁵⁴ Postanowienie NSA (N) z dnia 10 września 2008 r., II GZ 214/08, Legalis nr 815396.

⁵⁵ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 16 maja 2001 r. II AKo 9/01, Legalis nr 52713;

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 10 grudnia 2007 r. II KO 65/06 orzekł, że „Dopuszczenie się przestępstwa fałszywych zeznań tylko wówczas stanowi podstawę wznowienia postępowania, jeżeli równocześnie zachodzi druga przesłanka zawarta w art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k., taka mianowicie, że złożenie fałszywych zeznań mogło mieć wpływ na treść wyroku”.

Wnioski końcowe

Orzecznictwo sądowe w zakresie przestępstwa składania fałszywych zeznań przedstawia wybrane stany faktyczne spraw, w których sądy wydawały wyroki skazujące lub uniewinniające.

Trzeba mieć na względzie, że zarówno zeznania świadków, jak i opinie biegłych są podstawowymi źródłami dowodowymi. Dlatego też wprowadzenie w błąd organów wymiaru sprawiedliwości może zakończyć postępowanie wyrokiem oczywiście niesprawiedliwym, i to zarówno poprzez skazanie osoby niewinnej, jak i poprzez brak skazania osoby winnej. Co z kolei oznacza, że dokonane przez ustawodawcę zmiany od 15 kwietnia 2016 r. w zakresie prawa materialnego mogą zwiększyć ochronę wymiaru sprawiedliwości przed wprowadzaniem w błąd organów procesowych w wyniku składania fałszywych zeznań lub fałszywych opinii. Większe zagrożenie karne za popełnienie tego przestępstwa może także odstraszać choćby niektórych potencjalnych sprawców przestępstw grożącą surową karą.

Aktualnie jednak podejrzani nie mogą powoływać się na obawę przed odpowiedzialnością karną grożącą im albo ich najbliższym, by nie zostać pociągniętymi do odpowiedzialności karnej za przestępstwo fałszywych zeznań⁵⁶.

Warto też zaznaczyć, że w doktrynie panowało przekonanie, że przestępstwo składania fałszywych zeznań może być popełnione jedynie umyśl-

zob. też okoliczności, które nie stanowią przesłanek wznowienia: postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2004 r., V KO 63/03, Legalis nr 100375; postanowienie SN z dnia 30 lipca 2007 r., II KO 64/06, Legalis nr 161836.

⁵⁶ Zob. także ciekawe rozważania w tym zakresie: S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Czy to koniec sporu dotyczącego kwestii ponoszenia odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań przez sprawcę uprzednio popełnionego przestępstwa? Rzecz o wykładni znamion typu czynu zabronionego z art. 233 § 1a k.k.*, w: *Zmodyfikowane typy przestępstw w teorii i praktyce sądowej*, Warszawa 2017, s. 374–417.

nie, zarówno w postaci zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego⁵⁷. W przypadku biegłego, rzeczoznawcy lub tłumacza, na mocy dodanego § 4a do art. 233 k.k. po noweli k.k. z 2016 r.⁵⁸ dopuszczalna jest jednak nieumyślność działania sprawców tego przestępstwa, jeśli narazili oni na istotną szkodę interesu publicznego, zmniejszając przez to zagrożenie karne podstawowe ich odpowiedzialności karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat do zagrożenia karą pozbawienia wolności do lat 3⁵⁹.

W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że ocena nieumyślności działania sprawców przestępstw fałszywych zeznań może być trudna do wykazania. Jak już wcześniej wspomniano, do faktycznego stwierdzenia nieumyślności tego przestępstwa byłoby potrzeba zasięgnięcia odpowiednich narzędzi procesowych (np. badań wariograficznych, badań psychologicznych). W innym przypadku, każdy potencjalny sprawca może się na ową nieumyślność powoływać przed sądem.

Problemy w zakresie zarówno wykazania, jak i następnie stwierdzenia przez sąd umyślności i nieumyślności działania powinny być rozstrzygnięte za pomocą jasnych, oczywistych oraz dostępnych dowodów. Jednakże sądy bardzo rzadko sięgają po możliwości dowodowe za pomocą badań wariograficznych, co utrudnia dowodzenie w tym przedmiocie.

Z opublikowanych statystyk w zakresie przestępstwa składania fałszywych zeznań wynika, że liczba stwierdzonych i wszczętych postępowań w tym zakresie od 2011 do 2017 r. utrzymuje się na podobnym poziomie

⁵⁷ J. Piórkowska-Flieger, *Komentarz do art. 233 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Lex 2016/el.; K. Wiak, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 1050; T. Razowski, *Komentarz do art. 233 k.k.*, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Lex 2014/el.; red. M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, *Komentarz do art. 233 k.k.*, Lex 2015/el.; zob. także L. Tyszkiewicz, *Komentarz do art. 233 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. IV, red. M. Filar, Lex 2014/el., gdzie Autor ten wskazuje, że „fałszywe zeznania są przestępstwem umyślnym. Mogą być popełnione tylko z zamiarem bezpośrednim – np. gdy świadek zeznaje, nie mając pewności, czy mówi prawdę, i godząc się na informację fałszywą, zataja swoją niepewność, co do której ma pełną świadomość, jest to zatem zeznanie fałszywe objęte zamiarem bezpośrednim”.

⁵⁸ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016, poz. 437).

⁵⁹ I. Urbaniak-Mastalerz, *Badanie umyślności przestępstwa...*, s. 255–267; zob. też szerzej odnośnie zeznań świadka w procesie karnym: I. Urbaniak-Mastalerz, rozdz. 13, *Inni uczestnicy postępowania karnego*, w: *System Prawa Karnego Procesowego*, red. C. Kulesza, t. VI, Warszawa 2016, s. 1302–1378; zob. także: I. Urbaniak-Mastalerz, *Czy pieniactwo sądowe powinno być uznane za przestępstwo? Rozważania na tle wyników badań*, „Prawo i Więź” 2015, nr 2 (12), s. 68–93.

ok. 3 tysięcy rocznie⁶⁰. Więcej przestępstw tego rodzaju stwierdzonych było od 2003 r. do 2010 r. (w granicach 4–8 tysięcy rocznie). Oznacza to, że we wcześniejszych latach było więcej stwierdzonych przestępstw w zakresie fałszywych zeznań. Odnosząc powyższe do analizy linii orzeczniczej sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, należy stwierdzić, że skazanie za popełnienie tego czynu obwarowane jest licznymi, wcześniej opisanymi warunkami. Należy mieć zatem na uwadze nie tylko szereg okoliczności, ale także potencjalną nieumyślność działania sprawcy.

Bibliografia

Literatura

Bielski M., *Wylączenie przestępności składania fałszywych zeznań w związku z przystępującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 3, s. 73–92.

Bojańczyk A., „Fałszywa opinia” – co to znaczy, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2006, nr 4, s. 28.

Bojańczyk A., *Uprawnienie do składania fałszywych wyjaśnień – jak długo jeszcze?*, „Palestra” 2014, nr 9, s. 137–143.

Czabański J., *Prawo do milczenia czy do kłamstwa*, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2008, nr 2, s. 29.

Czabański J., *Prawo do milczenia czy prawo do kłamstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 12, s. 35–50.

Czekaj M., *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 1, s. 37–48.

Czyżak M., *Notariusz jako świadek w procesie karnym*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2005, nr 2, s. 22.

Dembiński A., *Formularze wydawane przez rady gmin – problemy praktyczne*, „Doradztwo Podatkowe” 2014, nr 7, s. 23–24.

Dziesiński P., *Odpowiedzialność karna za przestępstwo składania fałszywych zeznań (art. 233 k.k.)*, „Prokurator” 2007, nr 3–4, s. 147–159.

⁶⁰ Statystyka sądowa 2013–2017, www.statystyka-sadowa.-prawomocne-osadzenia-osob-doroslych-2013-2017.pdf, dostęp: 07.07.2020; zob. też statystkę w tym zakresie od 1999 r., statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-11/63579,Falszywe-zeznania-art-233.html, dostęp: 07.07.2020.

Fingas M., *Pozaprocesowy kontakt obrońcy ze świadkiem w procesie karnym*, „Ius Novum” 2015, nr 4, s. 48–65.

Gierula I., *Obrońca a kłamstwo. Uwagi na tle karnoprawnych granic wykonywania obrony*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 9, s. 40–53.

Gruszecka D., *Zasięg prawa do obrony w kontekście odpowiedzialności za fałszywe zeznania*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2010, nr 2, s. 139–162.

Gubała M., *O niektórych proceduralnych aspektach odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbie cywilnej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2012, nr 12, s. 54–66.

Jachimowicz M., *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustaw samorządowych*, „Prokuratora i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 102–114.

Jachimowicz M., *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy o pracownikach samorządowych*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 6, s. 60–65.

Kucharczyk M., *Pomówienie jako szczególny rodzaj „wyjaśnień” oskarżonego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 4, s. 98.

Kukuła Z., *Przestępstwo składania fałszywych zeznań w orzecznictwie sądowym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2012, nr 1–2, s. 145–158.

Kukuła Z., *Wpływ przestępstwa na akty administracyjne*, „Samorząd Terytorialny” 2013, nr 1–2, s. 137–148.

Kulik M., *Czy bezpodstawne uchylene się od złożenia zeznania jest zatajeniem prawdy w rozumieniu art. 233 § 1 k.k.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 3, s. 43.

Kurzępa B., *Możliwość stosowania podstępu w trakcie przesłuchania biegłego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 2, s. 76.

Kurzępa B., *Stosowanie podstępu w toku czynności karno-procesowych. Podstęp w trakcie przesłuchania*, „Prokurator” 2002, nr 3–4, s. 15–37.

Nawrocki M., *Pouczenie jako (nie)zbędny warunek odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 7–8, s. 144–157.

Malinowski A., *Kłamstwo a fałszywe zeznanie*, „Edukacja Prawnicza” 2014, nr 5, s. 9–12.

Marcinkowski W., *Wybrane zagadnienia z praktyki stosowania prawa karnego materialnego i procesowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4, s. 128.

Młynarczyk Z., *Fałszywe zeznania w polskim prawie karnym*, Warszawa 1971, s. 3.

Mozgawa M. red., *Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, Komentarz do art. 233 k.k.*, Lex 2015/el.

Pachnik K., *Przesłanki odpowiedzialności karnej biegłego w świetle artykułu 233 § 4 Kodeksu karnego (zarys ujęcia)*, „Prokurator” 2010, nr 3, s. 56–67.

Pawełek M., *Urojone prawo do obrony a odpowiedzialność za fałszywe zeznania*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 4, s. 152–160.

Pilch A., *Status pokrzywdzonego w świetle przepisów art. 233 i 270 Kodeksu karnego*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 8, s. 85–97.

Piórkowska-Flieger J., *Komentarz do art. 233 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII*, red. T. Bojarski, Lex 2016/el.

Pohl Ł., *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień przez oskarżonego w polskim postępowaniu karnym – szkic teoretycznoprawny*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 6, s. 38–44.

Razowski T., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, Komentarz do art. 233 k.k.*, red. J. Giezek, Lex 2014/el.

Rusinek M., *O „prawie do kłamstwa” (artykuł polemiczny)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 4, s. 83–92.

Rutkowski S., *Udział prokuratora w postępowaniu karnym przed sądem I instancji, cz. II*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 6, s. 131–156.

Sławiński M., *Penalizacja złożenia fałszywego oświadczenia majątkowego przez osobę pełniącą funkcję publiczną. Wybrane aspekty dotyczące bezprawności, systematyki przepisów oraz dobra prawnie chronionego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 1, s. 101–126.

Sławiński M., *Znamiona przedmiotowe i podmiotowe przepisów penali-zujących złożenie fałszywego oświadczenia majątkowego przez osobę pełni-cą funkcję publiczną (wykładnia art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k. oraz art. 14 ustawy antykorupcyjnej)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 4, s. 33–55.

Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyż-szego w zakresie prawa karnego procesowego za 2002 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 2, s. 102.

Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w za-kresie prawa karnego materialnego i prawa wykroczeń za 2007 r.*, „Wojsko-wy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 1, s. 118–171.

Stefański R.A., *Przegląd uchwał izby karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego i prawa wykro-czeń za 2008 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2009, nr 1, s. 88–127.

Stefański R.A., *Przestępstwo zatajania dowodów niewinności – art. 236 k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 9, s. 40–53.

Stefański R.A., *Zawiadomienie o niepopelnionym przestępstwie w świetle prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10, s. 31–43.

Stępień T., *Rola świadka w prawie karnym*, Toruń 2012.

Sitkowska K., *Fałszywe zeznania w teorii i w praktyce*, Warszawa 2011.

Szewczyk M., *Kilka uwag dotyczących przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 6, s. 23–27.

Tarapata S., Zakrzewski P., *Czy to koniec sporu dotyczącego kwestii ponoszenia odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań przez sprawcę uprzednio popelnionego przestępstwa? Rzecz o wykładni znamion typu czynu zabronionego z art. 233 § 1a k.k.*, w: *Zmodyfikowane typy przestępstw w teorii i praktyce sądowej*, Warszawa 2017, s. 374–417.

Tyszkiewicz L., w: *Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV, Komentarz do art. 233 k.k.*, red. M. Filar, Lex 2014/el.

Urbaniak-Mastalerz I., *Badanie umyślności przestępstwa składania fałszywych zeznań*, w: *Współczesna przestępczość i patologie społeczne z perspektywy interdyscyplinarnych badań kryminologicznych*, red. E. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz, D. Dajnowicz-Piasecka, Warszawa 2017, s. 255–267.

Urbaniak-Mastalerz I., *Czy pieniactwo sądowe powinno być uznane za przestępstwo? Rozważania na tle wyników badań*, „Prawo i Więź” 2015, nr 2 (12), s. 68–93.

Urbaniak-Mastalerz I., *Między biegłym a świadkiem, czyli o roli specjalistów w procesie karnym*, „Państwo Prawne” 2018, nr 1 (8), rok wyd. VIII, s. 202–215.

Urbaniak-Mastalerz I., rozdz. 13, *Inni uczestnicy postępowania karnego*, w: *System Prawa Karnego Procesowego*, red. C. Kulesza, t. VI, Warszawa 2016, s. 1302–1378.

Warchoń M., *Czy świadkowie mają prawo kłamać*, „Rzeczpospolita. Prawo co dnia” 2007, nr 8, s. 25.

Wąsik D., *Wybrane zagadnienia przestępstwa składania fałszywych zeznań przez żołnierzy (art. 233 § 1 k.k.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 4, s. 100–112.

Wereśniak-Masri I., *Bezpodstawna odmowa złożenia zeznania*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 86–94.

Wiak K., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 1050.

Wiliński P., *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień w postępowaniu karnym – artykuł polemiczny*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2, s. 70–75.

Wilk L., *Aksjologiczne problemy stanu wyższej konieczności*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 11, s. 37–51.

Orzecznictwo

Postanowienie NSA (N) z dnia 10 września 2008 r., II GZ 214/08, Legalis nr 815396.

Postanowienie NSA z dnia 26 listopada 2008 r., II FZ 509/08, Legalis nr 822302.

Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 16 maja 2001 r. II AKo 9/01, Legalis nr 52713.

Postanowienie SN z dnia 1 kwietnia 2005 r., IV KK 42/05, Legalis nr 69433.

Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2004 r., V KK 168/03, Legalis nr 61988.

Postanowienie SN z dnia 4 czerwca 2019 r., V KK 323/18, Legalis nr 1967627.

postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2004 r., V KO 63/03, Legalis nr 100375.

Postanowienie SN z dnia 13 maja 2010 r., II KK 274/09, Legalis nr 389770.

Postanowienie SN z dnia 15 stycznia 2020 r., I KZP 10/19, Legalis nr 2272428.

Postanowienie SN z dnia 21 marca 2001 r., IV KKN 74/01, Legalis nr 59711.

Postanowienie SN z dnia 22 maja 2019 r., V KK 187/19, Legalis nr 1922675.

Postanowienie SN z dnia 22 września 2008 r., IV KK 241/08, Legalis nr 118119.

Postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 2002 r., I KZP 10/02, Legalis nr 53538.

Postanowienie SN z dnia 23 września 2008 r., I KZP 18/08, Legalis nr 107330.

Postanowienie SN z dnia 25 listopada 2010 r., IV KK 178/10, Legalis nr 412579.

Postanowienie SN z dnia 25 marca 2010 r., IV KK 316/09, Legalis nr 240719.

Postanowienie SN z dnia 30 lipca 2007 r., II KO 64/06, Legalis nr 161836.

Postanowienie SN z dnia 30 października 2003 r., WZ 45/03, Legalis nr 97428.

Postanowienie SR Sucha Beskidzka z dnia 29 listopada 2016 r., II Kp 110/16, Legalis nr 1650964.

Uchwała SN (7) z dnia 22 stycznia 2003 r., I KZP 39/02, Legalis nr 55869.

Uchwała SN z dnia 19 czerwca 2009 r., SNO 10/09, Legalis nr 266547.

Uchwała SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 26/07, Legalis nr 87069.

Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, Legalis nr 82060.

Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 4/07, Legalis nr 82060.

Wyrok SA Katowice z dnia 23 marca 2011 r., II AKa 468/10, Legalis nr 373824.

Wyrok SA Łódź z dnia 19 czerwca 2001 r., II Aka 74/01; Legalis nr 54958.

Wyrok SA Łódź z dnia 29 stycznia 2002 r., II AKa 255/01, Legalis nr 63351.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 grudnia 2005 r., II AKa 68/05, Legalis nr 73264.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 11 lutego 2013 r., II AKa 268/12, teza 2, Legalis nr 735419.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 24 maja 2013 r., II AKa 563/12, Legalis nr 750481.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 sierpnia 2012 r., VI ACa 1306/11, Legalis nr 740435.

Wyrok SA Warszawa z dnia 20 maja 2013 r., II AKa 129/13, Legalis nr 1049055.

Wyrok SA Warszawa z dnia 27 lutego 2017 r., II AKa 278/16, Legalis nr 1581245.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 6 grudnia 2012 r., II AKa 351/12, Legalis nr 746877.

Wyrok SA Wrocław z dnia 16 listopada 2016 r., II AKa 278/16, Legalis nr 1556323.

Wyrok SN z dnia 1 kwietnia 2003 r., IV KK 202/02, Legalis nr 97189.

Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 2012 r., V KK 437/11, Legalis nr 490609.

Wyrok SN z dnia 2 października 2014 r., IV KK 82/14, Legalis nr 1084479.

Wyrok SN z dnia 3 czerwca 2002 r., III KKN 342/99, Legalis nr 57478.

Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2012 r., IV KK 54/12, Legalis nr 490582.
Wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2006 r., III KK 133/06, Legalis nr 79847.
Wyrok SN z dnia 3 września 2015 r., V KK 225/15, Legalis nr 1326448.
Wyrok SN z dnia 4 lipca 2000 r., WKN 12/00, Legalis nr 150173.
Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2006 r., IV KK 391/06, Legalis nr 94578.
Wyrok SN z dnia 6 września 2005 r., WK 18/05, Legalis nr 106972.
Wyrok SN z dnia 7 września 2004 r., WK 18/04, Legalis nr 122966.
Wyrok SN z dnia 9 kwietnia 2008 r., IV KK 501/07, Legalis nr 118528.
Wyrok SN z dnia 11 lutego 2009 r., III KK 245/08, Legalis nr 210104.
Wyrok SN z dnia 12 lutego 2009 r., III KK 339/08, Legalis nr 240855.
Wyrok SN z dnia 13 listopada 2002 r., V KK 43/02, Legalis nr 57436.
Wyrok SN z dnia 17 października 2012 r., IV KK 99/12, Legalis nr 981670.

Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2013 r. II KK 97/13, Legalis nr 641395.
Wyrok SN z dnia 18 maja 2009 r., IV KK 459/08, Legalis nr 172059.
Wyrok SN z dnia 18 sierpnia 2005 r., WA 21/05, Legalis nr 71485.
Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., III KK 21/12, Legalis nr 490667.
Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., III KK 23/12, Legalis nr 490669.
Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., V KK 42/12, Legalis nr 490702.
Wyrok SN z dnia 19 listopada 2015 r., II KK 212/15, Legalis nr 1361407.
Wyrok SN z dnia 19 maja 2010 r., V KK 89/10, Legalis nr 385396.
Wyrok SN z dnia 20 stycznia 2012 r., III KK 431/11, Legalis nr 471146.
Wyrok SN z dnia 21 listopada 2014 r., III KK 348/14, Legalis nr 1157472.
Wyrok SN z dnia 22 listopada 2012 r., V KK 265/12, Legalis nr 549649.
Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2007 r., IV KK 127/07, Legalis nr 86449.
Wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., V KK 62/12, Legalis nr 492221.
Wyrok SN z dnia 24 maja 2018 r., V KK 434/17, Legalis nr 1798261.
Wyrok SN z dnia 30 czerwca 2009 r., V KK 25/09, Legalis nr 216805.
Wyrok SN z dnia 30 czerwca 2009 r., V KK 25/09, Legalis nr 216805.
Wyrok z dnia 18 maja 2009 r., IV KK 459/08, Legalis nr 172059.
Wyrok z dnia 21 stycznia 2008 r., III KK 403/07, Legalis nr 99004.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2020, poz. 1444 t.j.).

Ustawa z dnia 11 marca 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016, poz. 437).

Źródła internetowe

Statystyka sądowa 2013–2017, www.statystyka-sadowa.-prawomocne-osadzenia-osob-doroslych-2013-2017.pdf, dostęp: 07.07.2020.

Statystyka od 1999 r., statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-11/63579,Falszywe-zeznania-art-233.html, dostęp: 07.07.2020.